

*Щедріна Т.І., канд. екон. наук
Інститут економічного прогнозування НАН України*

ТРАНСФЕР ІННОВАЦІЙ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ: АНАЛІЗ ДЛЯ УКРАЇНИ

Подано аналіз сучасного стану трансферу інновацій в Україні, реалізованих за найбільш поширеними комерційними формами. Наведено розроблені автором аналітичні таблиці, показники яких використовуються для аналізу стану трансферу інновацій в Україні, як важливого аспекту інноваційної діяльності. Запропоновано заходи щодо поліпшення стану справ у цій сфері.

Спроможність створювати та ефективно використовувати інновації як форму реалізації науково-технічних знань сприяє забезпеченню міжнародної конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів різного рівня, яка є важливою умовою їх виживання за наявності жорсткої конкуренції. Інтернаціоналізація та ефективний трансфер інновацій в умовах економіки знань є основним фактором її розвитку, не менш важливим, ніж інвестиції, трудові ресурси та технологічна база. Трансфер виконує роль специфічного допоміжного чинника в процесах відтворення продуктивних сил. Інтернаціоналізація та ефективний трансфер інновацій як реалізація знань розширюють можливості науково-технологічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності галузей економіки країн, регіонів, компаній. Вони є ознакою сучасних глобалізаційних процесів розвитку світової економіки. Значення інтернаціоналізації та трансферу інновацій суттєво збільшилося у зв'язку з прискоренням розвитку технологій, скороченням життєвого циклу продукції, постійним зростанням конкуренції на внутрішніх і світових ринках.

Управлінським рішенням щодо активізації цього аспекту інноваційної діяльності передусе оцінка його сучасного стану, яка може здійснюватися за допомогою розроблених нами показників, використаних в аналітичних табл. 1–6.

Світовий досвід вчить, що найрозповсюдженішими у світі комерційними формами трансферу інновацій як реалізованих знань є такі:

- патентно-ліцензійна торгівля правами на об'єкти промислової власності;
- формування спільних колективів (підприємств) на інноваційній основі;
- прямі іноземні інвестиції (ПІІ), які супроводжуються отриманням сучасного обладнання та технологій;
- оренда (лізинг) техніки, що втілює в собі нову технологію;
- трансфер продукції машинобудування, тобто експортно-імпортні операції щодо устаткування товарів та послуг, вироблених або наданих з використанням технологій.

Розглянемо стан кожної із зазначених форм трансферу інновацій в Україні.

Патентно-ліцензійна торгівля. Із числа вищенаведених форм майже 80 % обсягу всіх світових операцій з комерційної передачі інновацій припадає на продаж ліцензій на винаходи та ноу-хау. В Україні загальна кількість використаних у 2002 р. об'єктів промислової власності зросла порівняно з минулим роком майже на чверть, а у порівнянні з 2000 р. – наполовину. Водночас готові засоби виробництва придбало 701 підприємство – 38,8 % кількості підприємств, що здійснювали інновації. Кількість підприємств, що придбали у 2002 р. засоби виробництва, у 8,2 раза перевищувала кількість підприємств, що придбали права на патенти та ліцензії на об'єкти промислової власності. Обсяги загальних витрат на ці два напрямки інноваційної діяль-

ності співвідносилися як 16,7 : 1. Але, купуючи готові засоби виробництва, свою інноваційну діяльність підприємства здійснювали у вигляді інвестицій – більш простому, але менш перспективному і ефективному напрямку. На придбання готових засобів виробництва промисловість України у 2002 р. витратила 61,8 % загального обсягу інноваційних витрат.

Стан кількості придбаних нових технологій (за їх формами) по Україні в цілому у 2002 р. наведено у табл. 1, з якої видно, що 77,6 % придбаних нових технологій та інших технічних досягнень (тобто переважна їх кількість) купувалися в Україні, а решта (22,4 %) – за її межами. Серед різних форм придбаних технологій найбільше місце займало устаткування, частка якого в загальній їх кількості дорівнювала 57,0 %, з яких 41,6 % припадало на вітчизняний ринок, а 15,4 % – на закордонні ринки.

Таблиця 1

Кількість придбаних нових технологій по Україні в цілому у 2002 р.*

	Всього		у тому числі			
			в Україні		за межами України	
	штук	%	штук	%	штук	%
<i>Всього</i>	1507	100	1170	77,6	337	22,4
у тому числі:						
ліцензії на використання об'єктів промислової власності	59	3,9	51	3,4	8	0,5
ноу-хау, угоди на придбання технологій тощо	288	19,2	273	18,1	15	1,0
результати досліджень і розробок	112	7,4	108	7,2	4	0,2
одержання технологій у складі наданих інвестицій	42	2,8	11	0,7	31	2,1
лізинг	2	0,1	2	0,1	-	-
придбання устаткування	859	57,0	627	41,6	232	15,4
інші	145	9,6	98	6,5	47	3,1

* Розраховано автором на основі поточних даних Держкомстату України.

Технології, одержані у складі наданих інвестицій, склали 2,8 % від загальної їх кількості. З них 0,7 % було придбано в Україні, а 2,1 % – за її межами. Серед різних форм придбаних технологій досить малою (3,9 %) була частка ліцензій на використання об'єктів промислової власності, що свідчить про слабку розвиненість цього важливого аспекту інноваційної діяльності.

Зовсім незначне місце (0,1 %) займав лізинг. Це свідчить про те, що цій формі придбання промисловими підприємствами нових технологій (технологічних досягнень) в Україні приділяється мало уваги.

Стан продажу ліцензій на використання об'єктів інтелектуальної власності по Україні в цілому наростаючим підсумком станом на кінець року наведено у табл. 2, з якої видно, що загальна кількість підприємств (організацій) України, які уклали ліцензійні угоди протягом 1999–2002 рр., була досить незначною (у середньому на рік 72 підприємства (організації)). У 2002 р. цей показник збільшився з 74 до 85, тобто на 15 %.

Загальна кількість діючих ліцензійних угод протягом 1999–2002 рр. у середньому дорівнювала 307 угодам, збільшуючись на 21 % щорічно. При цьому на одне із підприємств, що уклали ліцензійні угоди, припадало в середньому 4 угоди. У 2002 р. більшість ліцензійних угод (88,2 %) було укладено науковими організаціями. Із зарубіжними ліцензіатами в 1999–2002 рр. діяло в середньому 68 угод (22 % від їх загальної кількості) На підприємства Російської Федерації припадало в середньому 25 угод (8 % від їх загальної кількості).

Загальна кількість об'єктів інтелектуальної власності, на право використання яких укладено ліцензійні угоди, дорівнювала протягом 1999–2002 рр. у середньому 346 одиницям, збільшуючись щорічно в середньому на 22 відсотки. При цьому

середня кількість винаходів складала 85 штук, або 25 % від загальної кількості об'єктів інтелектуальної власності.

Таблиця 2

Продаж ліцензій на використання об'єктів інтелектуальної власності по Україні в цілому наростаючим підсумком станом на кінець року*

	1999	2000	2001	2002
Кількість підприємств (організацій), що уклали угоди на продаж ліцензій (всього по економіці)	58	72	74	85
Всього діючих ліцензійних договорів, шт., (%)	226 (100,0)	271 (100,0)	330 (100,0)	399 (100,0)
у тому числі:				
укладено науковими організаціями, шт., (%)	70 (31,0)	113(41,7)	274 (83,0)	359 (88,2)
договорів із зарубіжними ліцензіатами, шт., (%)	60 (26,5)	78 (28,8)	64 (19,4)	68 (17,0)
з підприємствами Російської Федерації, шт., (%)	20 (8,8)	24 (8,9)	32 (9,7)	29 (7,3)
Загальна кількість об'єктів інтелектуальної власності, на право використання яких укладено ліцензійні угоди, шт., (%)	250 (100,0)	308 (100,0)	373 (100,0)	453 (100,0)
у тому числі:				
винаходи, шт., (%)	53 (21,2)	75 (24,4)	99 (26,5)	112 (24,7)
корисні моделі, шт., (%)	4 (1,6)	9 (2,9)	17 (4,6)	31 (6,8)
промислові зразки, шт., (%)	7 (2,8)	7 (2,30)	6 (1,6)	7 (1,5)
знаки для товарів і послуг, шт., (%)	20 (8,0)	35 (11,4)	34 (9,1)	29 (6,4)
сорти рослин, шт., (%)	22 (8,8)	21 (6,8)	21 (5,6)	75 (16,6)
ноу-хау, шт., (%)	35 (14)	59 (9,2)	82 (22,0)	80 (17,7)
інжиніринг, шт., (%)	109 (43,6)	102 (33,1)	114 (36,6)	119 (26,3)
Надходження ліцензіарам коштів за використання об'єктів інтелектуальної власності по Україні в цілому:	-	-	-	-
від підприємств (організацій) України, тис. грн.	1081,6	6082,5	10499,0	16500,0
від іноземних фірм, тис. дол. США	1938,8	1800,6	3110,5	1900,0
Територія дії ліцензійних угод, країн	32	27	22	20

* Розраховано автором за даними Держкомстату України (Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2002. – С. 299) та поточними даними за 2002 рік.

Надходження ліцензіарам коштів за використання об'єктів інтелектуальної власності від підприємств (організацій) України збільшилися з 1081,6 тис. грн. у 1999 р. до 16500,0 тис. грн. у 2002 р., тобто майже в 15 разів. Надходження від іноземних фірм зменшилися за цей же період на 2,0 відсотка.

Територія дії ліцензійних угод охоплювала 32, 27, 22 та 20 країн відповідно у 1999, 2000, 2001 та 2002 рр., тобто на декілька країн зменшувалася щорічно. Це свідчить про те, що Україна значними темпами втрачала закордонні ринки інтелектуальної власності.

Спільне підприємництво. Спільні підприємства у світовій практиці були і є головним засобом, за допомогою якого долаються існуючі юридичні та інші бар'єри, що обмежують імпорт капіталу. Організаційні форми постійного спілкування спільно працюючих фахівців, що представляють різні сторони у відносинах щодо передачі інновацій, є найбільш ефективними і одночасно – найменш комерційно контрольованими щодо успішного їх трансферу.

В Україні кількість спільних підприємств, які виконували дослідження та розробки, в 2001 та 2002 рр. дорівнювала відповідно 62 та 44 одиницям, що складало 3,7 та 3,1 % загальної кількості спільних підприємств в Україні в зазначеному періоді. На цих підприємствах було зайнято 2,3 % працівників. Діяльністю у сфері інформатизації в цьому періоді займалось 20 спільних підприємств (1,3 % їх загальної кількості); частка зайнятих працівників – 0,5 відсотка.

Стан спільного підприємництва в промисловості України наведено у табл. 3, з якої видно, що загальна кількість спільних підприємств по Україні в цілому у 2002 р. зменшилася на 21 % порівняно з 2001 р., а середня кількість працівників на цих підприємствах зменшилась на 28 відсотків. При цьому зменшення кількості підприємств та їх працівників відбулося за більшістю видів промислової діяльності.

Найбільша кількість спільних підприємств (близько 6 % їх загальної кількості) – в харчовій промисловості та переробленні сільськогосподарської продукції. Найбільша середня кількість працівників (9,3 %) – в легкій промисловості.

Розподіл кількості спільних промислових підприємств за технологічними секторами у 2002 р. було таким: сектор середніх технологій – 215; сектор високих технологій – 56, що відповідає співвідношенню 1:7:1,8. Стосовно середньої кількості працівників у 2002 р. аналогічне співвідношення мало вигляд 1:5,4:1. Обидва співвідношення свідчать про те, що спільне підприємництво як одна з форм трансферу інновацій у високотехнологічному секторі розвинута дуже слабо, точніше – на рівні низькотехнологічного сектора.

Пряме іноземне інвестування. З розвитком ринкової економіки і посиленням тенденцій до інтернаціоналізації та глобалізації господарських зв'язків набувають дедалі зростаючого значення прямі іноземні інвестиції. На їх міжнародному переміщенні ґрунтується транснаціоналізація процесу виробництва.

Стан ПІІ зарубіжних країн в економіку України та прямі інвестиції з України в економіку країн світу у 2001–2002 рр. за видами економічної діяльності та технологічними секторами наведено у табл. 4, з якої видно, що обсяг загальних річних іноземних інвестицій в Україні у 2002 р. на 15 % перевищував рівень 2001 року. При цьому у секторі низьких технологій у 2001 р. цей показник зменшився на 75 %, у секторі середніх технологій – збільшився у 2,5 рази, в секторі високих технологій – збільшився на 38 %. Співвідношення річних обсягів ПІІ у 2002 р. між технологічними секторами мало вигляд 1:3,3:3,5, тобто було на користь середньо- та високотехнологічного секторів.

Річні прямі інвестиції з України в економіку країн світу у 2001 і 2002 рр. були від'ємними і приблизно в 60 раз меншими порівняно з іноземними інвестиціями в економіку України.

Лізинг. Засобом активізації інвестиційної діяльності з метою технологічного розвитку, реалізації продукції та науково-технічних досягнень, створення нових робочих місць виступає лізинг. Він широко розповсюджений в усьому світі і визнається одним із найефективніших і надійніших методів одержання вітчизняних та іноземних інвестицій у вигляді сучасного виробничого устаткування. У США майже половина кредитів надходить через лізинг. У багатьох країнах з використанням лізингу заповується понад чверть всього устаткування.

В Україні потреба в лізингу значна: в дослідженні, здійсненому Світовим банком ще у 1997 р., попит на лізинг в Україні визначений як “потенційно безмежний”. За даними Всеукраїнської асоціації лізингу “Укрлізинг” обсяг лізингових інвестицій в Україні не перевищує 10–12 % від попиту на інвестиції в промисловості України за лізинговими схемами.

Перспективними сферами лізингу в Україні є сільське господарство, екологія, будівництво, переробна галузь, харчова промисловість та інші види економічної діяльності, які потребують введення нових технологій. Перспективними напрямками

Кількість спільних підприємств та середня кількість їх працівників у 2001–2002 рр. за видами економічної діяльності та технологічними секторами*

Сектор	Вид економічної діяльності	Кількість підприємств, одиниць		Частка підприємств у загальній кількості, відсотків		Середня кількість працівників, осіб		Частка працівників у загальній кількості, відсотків	
		2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Всього по Україні		1 694	1 399	100	100	34 018	26 441	100	100
низьких технологій	Видобування енергетичних матеріалів	4	4	0,2	0,3	199	463	0,6	1,8
	Видобування неенергетичних матеріалів	8	6	0,5	0,4	74	32	0,2	0,1
	Виробництво інших неметалевих мінеральних виробів	28	19	1,7	1,4	676	537	2,0	2,0
	Металургія	3	1	0,2	0,1	20	0	0,1	0,0
	Виробництво електроенергії, газу та води	1	1	0,1	0,1	8	3	0,0	0,0
	Всього	44	31	2,6	2,2	977	1 035	2,9	3,9
середніх технологій	Харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів	112	83	6,6	5,9	2 409	1 842	7,1	7,0
	Легка промисловість	37	32	2,2	2,3	3 177	2 498	9,3	9,4
	Виробництво деревини та видів з деревини	41	38	2,4	2,7	444	326	1,3	1,2
	Целюлозно-паперова промисловість	27	26	1,6	1,9	257	183	0,8	0,7
	Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	3	3	0,2	0,2	85	86	0,2	0,3
	Хімічна та нафтохімічна промисловість	39	23	2,3	1,6	1 501	658	4,4	2,5
	Виробництво іншого транспортного устаткування	3	4	0,2	0,3	27	28	0,1	0,1
	Виробництво автомобілів	8	6	0,5	0,4	19	18	0,1	0,1
	Всього	270	215	15,9	15,4	7 919	5 639	23,3	21,3
високих технологій	Поліграфічна діяльність	19	16	1,1	1,1	204	132	0,6	0,5
	Фармацевтичне виробництво	2	2	0,1	0,1	67	24	0,2	0,1
	Виробництво канцелярських та електронно-обчислювальних машин	5	5	0,3	0,4	285	325	0,8	1,2
	Виробництво електричних машин	16	16	0,9	1,1	351	362	1,0	1,4
	Виробництво устаткування для радіо, телебачення і зв'язку	11	11	0,6	0,8	127	132	0,4	0,5
	Виробництво медичних приладів та інструментів; точних вимірів, пристроїв та ін.	9	6	0,5	0,4	124	48	0,4	0,2
	Всього	62	56	3,7	4,0	1 158	1 023	3,4	3,9
	Діяльність у сфері інформатизації	21	20	1,2	1,4	155	133	0,5	0,5
	Дослідження та розробки	62	44	3,7	3,1	802	586	2,4	2,2

*Розраховано автором за поточними даними Держкомстату України.

Таблиця 4

Прямі іноземні інвестиції зарубіжних країн в економіку України та прямі інвестиції з України в економіку країн світу у 2001–2002 рр. за видами економічної діяльності та технологічними секторами*

Сектор	Вид економічної діяльності	ПІІ зарубіжних країн в економіку України				Прямі інвестиції з України в економіку країн світу			
		Обсяг інвестицій, млн.дол.США		Частка в загальному обсязі, %		Обсяг інвестицій, млн.дол.США		Частка в загальному обсязі, %	
		2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Всього		680,3	783,7	100	100	-14,6	-11,8	100	100
низьких технологій	Добувна промисловість	32,9	-23,6	4,8	-3,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Виробництво інших неметалевих мінеральних виробів	26,2	26,3	3,9	3,4	-	-	-	-
	Металургія та оброблення металу	70,7	43,0	10,4	5,5	0,0	-0,1	0,0	0,8
	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	60,5	1,5	8,9	0,2	-0,1	0,0	0,7	0,0
	Всього	190,3	47,2	28,0	6,0	-0,1	-0,1	0,7	0,8
середніх технологій	Харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів	12,3	44,3	1,8	5,7	-	-	-	-
	Легка промисловість	7,5	23,0	1,1	2,9	0,0	0,0	0,0	0,0
	Виробництво деревини та видів з деревини	14,5	17,0	2,1	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0
	Целюлозно-паперова промисловість	9,0	38,1	1,3	4,9	0,0	0,5	0,0	-4,2
	Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	29,2	14,6	4,3	1,9	-3,1	0,0	21,2	0,0
	Хімічна та нафтохімічна промисловість	-8,8	20,5	-1,3	2,6	-0,1	0,6	0,7	-5,1
Всього	63,7	157,5	9,4	20,1	-3,2	1,1	21,9	-9,3	
високих технологій	Машинобудування (виробництво машин, електричного, транспортного та електронного устаткування)	121,3	167,0	17,8	21,3	3,0	-5,5	-20,5	46,6
	Всього	121,3	167,0	17,8	21,3	3,0	-5,5	-20,5	46,6

*Розраховано автором за поточними даними Держкомстату України.

лізингу залишаються також лізинг автомобілів, автобусів та іншої автотехніки, комп'ютерів, поліграфічного обладнання, рухомого складу, колійної техніки та ін.

В умовах розвитку економіки знань великого значення набуває лізинг дорогого наукомісткого устаткування для виробничої сфери стратегічно важливих і конкурентоспроможних галузей, а також унікальних наукомістких установок для виконання діагностики і досліджень фізико-хімічних властивостей матеріалів та інших об'єктів у технопарках та інноваційних центрах малими та середніми інноваційними підприємствами, що працюють у різних сферах науки.

Основні причини, що стримують розвиток лізингу в Україні:

- відсутність державної програми розвитку лізингу;
- недостатня кваліфікація кадрів на ринку лізингових послуг;
- фінансова слабкість існуючих лізингових компаній;
- нерозвиненість механізму реєстрації та вилучення об'єктів лізингу;
- відсутність сформованого вторинного ринку обладнання;
- недорозвинутість механізмів страхування лізингових операцій та захисту лізингодавця на державному рівні;
- відсутність статистичних форм обліку лізингових операцій.

Трансфер продукції машинобудування. Ключовим ланцюгом акумуляції науково-технічних перетворень, становлення України як високотехнологічної держави виступає машинобудування. Найбільш конкурентоспроможними на світовому ринку, як правило, є його нові види продукції.

Стан трансферу продукції машинобудування у 2000–2002 рр. відображує табл. 5, з якої видно, що випуск продукції машинобудування у 2001 та 2002 рр. збільшився відповідно на 6,0 та 13,5 % порівняно з попередніми роками. Іншими темпами у цьому ж періоді зростали експорт (відповідно на 26,1 та 8,0 %) та імпорт (відповідно на 27,9 та 12,5 %) цієї продукції. При цьому частка експорту за останні 3 роки дорівнювала в середньому 59,9 % випуску, збільшуючись у 2001 р. та зменшуючись у 2002 р. відповідно на 10,2 та 3,1 відсоткових пункта. Співвідношення імпорту продукції машинобудування та її випуску за останні три роки в середньому дорівнювало 87,9 %, збільшившись у 2001 р. на 15,1 відсоткових пункта. Коефіцієнт покриття імпорту експортом був значно меншим одиниці (0,73; 0,72; 0,69) відповідно у 2000, 2001 та 2002 рр., зменшуючись щорічно. Сальдо торговельного обороту продукції машинобудування протягом 2000–2002 рр. залишалося від'ємним і досить високим – в середньому 861,5 млн. дол. США, збільшуючись на 32,7 та 24,3 % відповідно у 2001 та 2002 роках. Середній розмір від'ємного сальдо дорівнював 23,9 % середнього випуску, 39,8 % середнього експорту і 28,5 % середнього імпорту зазначеного виду продукції.

Пропозиція вітчизняної продукції машинобудування на внутрішній ринок зменшилась на 17,3 % у 2001 р., а потім збільшилась на 23,1 % у 2002 році. Співвідношення імпорту з пропозицією вітчизняних товарів машинобудування на внутрішній ринок, яке можна вважати показником залежності від зовнішніх ринків, було досить високим (157,9; 244,1; 223,0 % відповідно у 2000, 2001, 2002 рр.).

Обсяг внутрішнього ринку продукції машинобудування, який дорівнює сумі запропонованих вітчизняних та імпортованих товарів, зростав у 2001 та 2002 рр. відповідно на 10,4 та 15,6 відсотка. При цьому частка імпорту на внутрішньому ринку протягом 2000–2002 рр. в середньому дорівнювала 67,0 %, збільшившись у 2001 на 9,7 і зменшившись у 2002 р. на 1,9 відсоткових пункта. Частка вітчизняних товарів на внутрішньому ринку була значно меншою (в середньому 32,7 %), скоротившись у 2001 р. на 9,7, а потім збільшившись у 2002 р. на 1,8 відсоткових пункта.

Отже, спостерігається негативна тенденція в динаміці внутрішнього ринку – імпортна його складова значно перевищує вітчизняну. Ця негативна тенденція разом із тенденцією зростання експорту обумовили збільшення залежності країни від імпорту продукції машинобудування.

Трансфер продукції машинобудування у 2000–2002 рр.*

Показник	Позначення та алгоритм розрахунку	Роки			Зміна показника	
		2000	2001	2002	2001/2000 (2001–2000)	2002/2001 (2002–2001)
Випуск продукції, млн. дол. США	B	3339,1	3540,3	4017,7	106,0 %	113,5 %
Експорт продукції, млн. дол. США	E	1792,4	2260,8	2442,2	126,1 %	108,0 %
Імпорт продукції, млн. дол. США	I	2442,3	3123,5	3514,2	127,9 %	112,5 %
Показник експортності продукції, %	$\frac{E}{B} * 100$	53,7	63,9	60,8	10,2 в.п.	-3,1 в.п.
Співвідношення імпорту з випуском, %	$\frac{I}{B} * 100$	73,1	88,2	87,5	15,1 в.п.	-0,7 в.п.
Показник покриття імпорту експортом, %	$\frac{E}{I} * 100$	73,4	72,4	69,5	-1,0 в.п.	-2,9 в.п.
Сальдо торговельного обороту, млн. дол. США	E – I	-649,9	-862,7	-1072,0	132,7 %	124,3 %
Пропозиція вітчизняних товарів на внутрішній ринок, млн. дол. США	B – E	1546,7	1279,5	1575,5	82,7 %	123,1 %
Показник залежності від зовнішніх ринків, %	$\frac{I}{B-E} * 100$	157,9	244,1	223,0	86,2 в.п.	-21,1 в.п.
Обсяг внутрішнього ринку продукції, млн. дол. США	B – E + I	3989,0	4403,0	5039,7	110,4 %	115,6 %
Частка імпорту на внутрішньому ринку продукції, %	$\frac{I}{B-E+I} * 100$	61,2	70,9	69,0	9,7 в.п.	-1,9 в.п.
Частка вітчизняних товарів на внутрішньому ринку продукції, %	$\frac{B-E}{B-E+I} * 100$	38,8	29,1	30,9	-9,7 в.п.	1,8 в.п.

* Розраховано автором за даними Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (Моніторинг макроекономічних та галузевих показників. Випуск 5(37), травень–2003. – К.: Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, 2003. – С. 26, 88).

Стан трансферу технологій у 2001–2002 рр. за технологічними секторами наведено у табл. 6, яка дає узагальнене уявлення про сучасний стан розвитку найрозповсюдженіших форм трансферу технологій в Україні. Керуючись необхідністю пріоритетності високотехнологічного розвитку вітчизняної промисловості, значення наведених в додатку показників даються за технологічними секторами (низькотехнологічний, середньотехнологічний, високотехнологічний).

Зіставлення наведених у табл. 6 даних призвело до таких висновків:

1. За кількістю промислових підприємств, які впроваджували нові технологічні процеси в останні два роки (рядок 1), високотехнологічний і середньотехнологічний сектори перебували приблизно на однаковому рівні, який майже вдвічі вищий за рівень низькотехнологічного сектора. Це свідчить про певну активізацію і вірну орієнтацію технологічного оновлення вітчизняної промисловості.

2. За рівнем ліцензійної торгівлі (рядки 2, 3) високотехнологічний сектор майже не відрізняється від низькотехнологічного і разом з ним має рівень, який в 34 рази нижчий за рівень середньотехнологічного сектора.

3. Приблизно в такому ж стані перебуває спільне підприємництво (рядки 4, 5).

4. Пряме річне іноземне інвестування у 2002 р. (рядок 6) високотехнологічного та середньотехнологічного секторів майже однакові і більше ніж втричі перевищують рівень низькотехнологічного сектора.

5. В експортно-імпортних операціях домінує низькотехнологічний сектор із значним відривом від решти секторів. Високотехнологічний сектор більш ніж в 4 рази відстає від низькотехнологічного. Він має і найменший коефіцієнт покриття імпорту експортом (0,7), що свідчить про існування імпортозалежності в ньому.

Таблиця 6

Стан трансферу технологій у 2001–2002 рр. за технологічними секторами*, %

№ рядка	Показник	Технологічні сектори**					
		сектор низьких технологій		сектор середніх технологій		сектор високих технологій	
		2001	2002	2001	2002	2001	2002
1	Частка технологічного сектора в загальній кількості промислових підприємств, %	18,4	21,5	39,5	38,4	38,3	36,7
2	Частка технологічного сектора в загальній кількості підприємств (організацій), що продали ліцензій на об'єкти інтелектуальної власності, %	2,7	-	13,5	-	2,7	-
3	Частка технологічного сектора в загальній кількості укладених ліцензійних договорів на продаж об'єктів інтелектуальної власності, %	1,2	-	6,1	-	1,8	-
4	Частка технологічного сектора в загальній кількості спільних підприємств, %	2,6	2,2	15,9	15,4	3,7	4,0
5	Частка технологічного сектора в загальній кількості працівників спільних підприємств, %	2,9	3,9	23,3	21,3	3,4	3,9
6	Частка технологічного сектора в річному обсязі прямих іноземних інвестицій зарубіжних країн в економіку України, %	28,0	6,0	9,4	20,1	17,8	21,3
7	Частка технологічного сектора в загальному експорті товарів, %	44,5	44,8	27,9	26,4	8,0	8,2
8	Частка технологічного сектора в загальному імпорті товарів, %	44,6	44,3	30,1	31,7	11,4	10,5
9	Коефіцієнт покриття імпорту товарів технологічного сектора їх імпортом, %	1,0	1,1	1,0	0,9	0,7	0,8

*Розраховано автором за поточними даними Держкомстату.

**Сектор низьких технологій охоплює такі види технологічної діяльності: видобування енергетичних та неенергетичних матеріалів; виробництво інших неметалевих мінеральних виробів; металургію та оброблення металу; виробництво та розподілення електроенергії, газу та води.

Сектор середніх технологій охоплює: харчову промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів; легку промисловість; виробництво деревини та виробів з деревини; целюлозно-паперову промисловість; видавничу справу; виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення; хімічну та нафтохімічну промисловість.

Сектор високих технологій охоплює: виробництво машин та устаткування; виробництво електричного та електронного устаткування; виробництво транспортного устаткування; поліграфічну діяльність; фармацевтичне виробництво.

Реалізація нових знань і доведення їх до рівня інновацій, трансфер яких стане високодохідним бізнесом, потребує вирішення ряду проблем інституційного, організаційного, економічного характеру, які стосуються як компаній-інвесторів, так і розробників нових знань та інновацій.

З метою сприяння високотехнологічному розвитку доцільним було б, на нашу думку, здійснити такі першочергові заходи державної політики:

- створення навколо Національної академії наук України “інноваційного поясу” із комерційних наукомістких фірм, призначених розробляти конкретні продукти або надавати послуги на основі результатів наукових досліджень, проведених академічними інститутами;

- створення загальнонаціонального фінансового фонду економічного розвитку високотехнологічного сектора за участю держави, крупних банків та ряду монополістичних об'єднань;

- більш широке використання високотехнологічними підприємствами, що потребують реконструкції та модернізації виробництва, довгострокових банківських кредитів, гарантом повернення яких має виступати держава;

- розширення внутрішнього попиту на вітчизняне високотехнологічне устаткування, машини і побутову техніку;

- підвищення митних зборів на окремі види імпорту, який перешкоджає розвитку вітчизняних високотехнологічних виробництв, і навпаки – зменшення митних зборів для імпорту, який сприяє зазначеному розвитку;

- більш активне використання можливостей виробничої кооперації в рамках СНД та інших країн.

Здійснення зазначених заходів сприятиме підвищенню ефективності трансферу інновацій як реалізованих знань.

Використана література

1. Мусіна Л. Основні засади переходу до економіки знань: перспективи для України // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 87–107.
2. Бажал Ю.М. Знаннєва економіка: теорія і державна політика // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 71–86.
3. Макаров В.Л. Економіка знань: уроки для Росії // Вестник Российской АН. – Т. 73. – 2003. – № 5.
4. Глухов В., Коробко С., Маринина Т. Економіка знань. – СПб: Изд-во “Питер”, 2003.